

Luksusforordninger – 1588, 1683, 1736, 1783, 1783 og 1799

Hanne Frøsig Dalgaard (2015): *Luksusforordninger – 1588, 1683, 1736, 1783, 1783 og 1799*, særtryk af artikler fra tidsskriftet TENEN. 122 sider. ISBN-13: 978-87-994893-3-6

Etnolog Hanne Frøsig Dalgaard har igennem en årrække publiceret sin viden og indsigt i de danske luksusforordninger, der havde til formål at adfærdsregulere det danske folk, hvad angik deres forbrug af bl.a. tekstiler, beklædning, møbler og andet luksuriøst bohavede. Det er blevet til seks artikler, der i perioden 1998-2014 alle er udgivet i Dansk Tekstilhistorisk Forenings tidsskrift TENEN. Disse er med den foreliggende publikation samlet i et, som en kulturhistorisk kommenteret kildeudgivelse. De seks forordninger er gengivet ordret efter Jacob Henric Schous "Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve" fra 1822, hvad vedrører folks klædedragt og retningslinjer for fejring af bryllup, gæstebud og opførsel i forbindelse med fødsler og døb. Dertil formidler Frøsig Dalgaard forordningers indhold og betydning i form af kortere introducerende tekster til hver enkelt forordning samt noter, der forklarer det historiske sprogbrug.

Forordningsteksterne er både tankevækkende og underholdende at læse. F.eks. tænk, at det på kongelige forordning i 1783 blev reguleret fra statsligt hold, at maks 32 gæster måtte deltage i et bonde-bryllup! Fejringen måtte ikke strække sig over flere dage, kun 16 personer måtte deltage i festlighederne på andendagen, og det var forbudt ved disse lejligheder at servere mere end fire retter mad. Det sætter nutidens adfærdsregulering i relief. Her tænker jeg f.eks. på de enkelte kommuners krav til affaldssortering, på daginstitutioners madpolitik, statens rygeforbud og de adfærdsregulerende konsekvenser ved digitaliseringen af det offentlige og privates administration. "Alt må forandres, for at alt kan forblive som det er" som den italienske forfatter Lampedusa skriver i romanen *Leoparden* (1959). Jeg fristes til at kommentere den historiske sammenligning med nutiden. Statslig regulering er intet nyt. Det er måden og formålet der ændres.

For luksusforordningerne var det bagvedliggende rationale, sådan som Frøsig Dalgaard forklarer det, dels at sikre markering af samfundets rangklasser (indført i 1693 og afviklet i 1730) og dels at fremme tidens merkantilistiske økonomi. Det var Christian III, der efter tysk forbillede indførte landets

første luksusforordning i 1558 som en rigslov, der

kaldes *Den koldingske reces*. Hanne Frøsig Dalgaard skriver

"Det blev en del af tidens præg, at der blev grebet ind imod luksus, som blev forklaret som uøkonomisk, imod den kristelige lære og til skade for de svage" (s. 7). Mange samfundsforhold, 70 i alt, blev reguleret på denne måde. Kongemagten blev synliggjort og styrket, hvilket 100 år senere ledte frem til enevældens indførelse i 1660.

Den næste luksusforordning fra 1683 viser en øget deltaljeringsgrad af reguleringen af de enkelte rangklasser og stænder. Luksusforordningen af 16. april 1736 fremhæves som ekstraordinær i og med, at det påbydes alle, der er i besiddelse af luksusvarer, som forordningen beordrer forbud mod, at man selvangiver disse for at kunne opretholde både brugs- og ejendomsretten hertil. Disse indberetninger, som i dag findes på Rigsarkivet, er et væsentligt historiske kildemateriale for at forstå især adelens bohavede og den handel, der udvikledes i løbet af 1700-tallet med udlandet, som fik væsentlig betydning for befolkningens forbrugsvaner i perioden. Forordningen af januar 1783 var et eksempel på endnu en stramning af folkets luksusforbrug, hvad angik importvarer. Allerede i marts 1783 blev den foregående forordning fuldt op med øgede indskrænkninger i folkets adfærd for at styrke den hjemlige tekstilindustri. Den voksede frem pga. mulighederne for at hjemtage tekstile råmaterialer fra landets handelsstationer rundt om i verden. Det blev dog den sidste forordning af denne regulerende karakter, og hvor man for den enkelte kan tale om høj grad af frihedsberøvelse og begrænsning af mulighederne for at udtrykke sin identitet. Hanne Frøsig Dalgaard peger dog på, at det kun var i begrænset omfang, at forordningerne blev respekteret og bøder opkrævet. I 1799 gav statsmagten således op overfor reguleringen af såkaldt "unødig luksus", og i stedet for blev der over for landalmuen appelleret til, at den efterlevede *anstændig Tarvelighed, uden tvang*". Landets præster blev opfordret til at håndhæve statens værdigrundlag.

Til trods for at staten stadig – og i rigt mål – regulerer borgernes adfærd, får læsningen af Hanne Frøsig Dalgaards gennemgang af Danmarks luksusforordninger 1558-1799 en til at prise sig lykkelig over, at staten trods alt i dag ikke finder det nødvendigt at bestemme, hvad folk skal have på.